

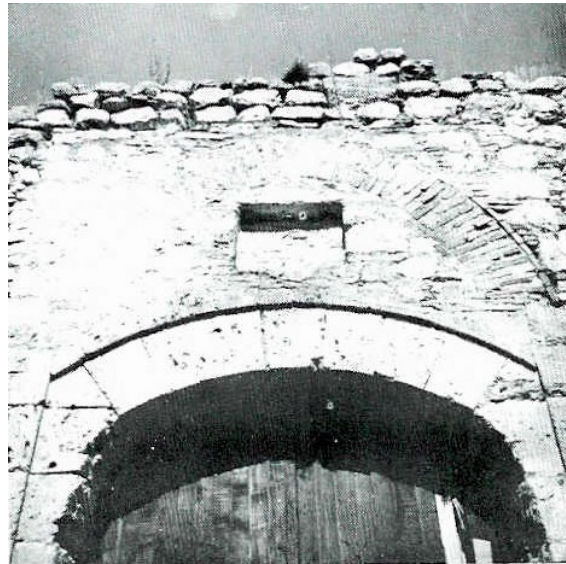
5 ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΟΙ ΠΥΛΕΣ ΤΗΣ ΑΚΡΟΛΑΜΙΑΣ

Εσωτερικά η πύλη έχει ύψος 2,95 μ. και μήκος 2,09 μ²⁷.

Η ανατολική πύλη , αποκαταστάθηκε στην αρχική της μορφή καθώς συμπληρώθηκαν τα κατεστραμμένα τμήματα του ανακουφιστικού τόξου της Βυζαντινής εποχής.

Στο εσωτερικό του τύμπανου, το οποίο σχηματίζεται μεταξύ του υπέρθυρου της πύλης και του ανακουφιστικού τόξου, υφίσταται τετράγωνη αβαθής κόγχη που υπήρξε η κτητορική επιγραφή²⁸.

Το ανακουφιστικό τόξο και η αβαθής τετράγωνη κόγχη, στην ανατολική πύλη.

²⁷ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ, ΧΡΟΝΙΚΑ (1986) ,σ:58-59..

²⁸ ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ Π. "Ενθ' Ανωτέρω".

Η βόρεια πύλη, σύμφωνα με τη μαρτυρία του Γάλλου περιηγητή Paul Lucas, ο οποίος τον Ιούλιο του 1706 ήρθε στη Λαμία και παρατήρησε ότι υπήρχε εντοιχισμένο ανάγλυφο από λευκό μάρμαρο που παρίστανε πρόσωπο το οποίο κρατούσε λύρα και δίπλα σ' αυτό υπήρχε ένα άλλο μικρότερο πρόσωπο το οποίο ήταν καλυμμένο με κουκούλα και έμοιαζε να χορεύει στους ρυθμούς του οργάνου που κρατούσε το άλλο πρόσωπο²⁹.

Το ανάγλυφο αυτό ήταν εντοιχισμένο στο πάνω μέρος της βόρειας πύλης της Ακρολαμίας. Ο Ιωάννης Βορτσέλας³⁰, το 1860 που το είδε, υποστηρίζει ότι η επιγραφή παριστάνει τον Αχιλλέα να διδάσκεται μουσική από τον Χείρωνα ή τον Φοίνικα, ενώ άλλοι έχουν τη γνώμη ότι ο Χείρωνας και ο Αχιλλέας τιμούν σε αγώνα τους νεκρούς³¹. Οι απόψεις βέβαια δίστανται ή δεν ακριβολογούν.

Η δυτική πλευρά της Ακρολαμίας (πριν τις εργασίες αναστήλωσης).

²⁹ PAUL LUCAS (1714), τ. Α, σ.218.

³⁰ ΒΟΡΤΣΕΛΑΣ (1907), σ. 4.

³¹ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ Ε. "Ένθ' Ανωτέρω".

Η αμυντική σκοπιμότητα της διάταξης του περιβόλου

Η αμυντική δυνατότητα της νοτιοδυτικής γωνίας του οχυρού ολόκληρου της μεσημβρινής πλευράς και μικρού σχετικού τμήματος της δυτικής ενισχύεται από απότομο οχυρό βράχο πάνω στον οποίο είναι κτισμένη η Λαμία. Για το λόγο αυτό δεν χρειάστηκε να κτισθούν πυργοειδείς προβολές.

Αντίθετα παρατηρείται ορθογώνια και πυργοειδής εξοχή στην ανατολική γωνία όπου βρίσκεται το ισόδομο αρχαίο τμήμα. Έτσι ήταν εφικτό να αποκρούονται οι εισβολείς με ευκολία χωρίς να παραβιάζεται η Κεντρική Πύλη³².

**Η ανατολική μεγαλοπρεπείς πύλη της Ακρολαμίας
(πριν τις εργασίες αναστήλωσης).**

³² ΤΡΙΑΝΑΦΥΛΛΟΣ Δ.ΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ , «ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ »
,Εκδόσεις :ΔΗΜΟΥ ΛΑΜΙΕΩΝ ,ΑΘΗΝΑ 1971 ,σ:93-94.

Ομοίως, στη βορειοανατολική πλευρά σώζονται δύο οχυρωματικοί πύργοι και μια γωνιώδης εξοχή. Έτσι η άμυνα θα ήταν πιο αποτελεσματική, γιατί ο εχθρός θα αποκρούονταν από τα πλάγια.

Ιδιαίτερα χρήσιμος φάνηκε και ο καλοδιατηρημένος πύργος ο οποίος βρίσκεται στην αριστερή βόρεια πύλη. Με αυτόν τον τρόπο θα αποκρούονταν όσοι ήθελαν να εισχωρήσουν μέσα στο Κάστρο και θα βάλλονταν από την κορυφή του μεγαλόπρεπου τείχους του οποίου οι ασβεστολιθικές ακμές του ισόδομου ήταν λαξευμένες σωστά.

Το τείχος παρουσίαζε γωνιώδη κάμψη προς το εσωτερικό. Με αυτόν τον τρόπο γίνονταν πιο εύκολη η άμυνα από ΒΑ, γιατί δίνονταν η δυνατότητα να τρέχουν το τείχος και από το δώμα του εσωτερικού γωνιακού πύργου να επιτίθενται. Το δυτικό και βόρειο τμήμα προστατεύονται αποτελεσματικά από την πυργοειδή δυτική πλευρά η οποία έχει γωνιακή εσοχή³³.

Δώμα πυργοειδούς προβολής εσωτερικά κατά την Β.Α. πλευρά.

³³ ΜΑΡΙΑ-ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, «ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΛΑΜΙΑΣ», ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ [ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΩΝ], ΑΘΗΝΑ 1994, σ:17.

6 ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΥΔΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΑΚΡΟΛΑΜΙΑΣ

Στη δυτική πλευρά του λόφου, το κάστρο κατεβαίνει προς το ρεύμα Πηγαδούλιων - Δημοτικού Θεάτρου υπόγεια σήραγγα. Αυτό αποτελείται από τμήματα σήραγγας, τα οποία αναγνωρίστηκαν καθώς γίνονταν οι εκσκαφές κάποιων οικοπέδων κατά μήκος της Ακρολαμίας. Συγκεκριμένα κατά την εκσκαφή ενός οικοπέδου το οποία ανήκει σε κάποιον πολίτη³⁴ επί της οδού Καραϊσκάκη στο ύψος του Δημοτικού Θεάτρου, αποκαλύφθηκε τμήμα σήραγγας η οποία ανέρχεται από τα θεμέλια της οδού Εκκλησιών όπου βρίσκεται η οικία ενός άλλου πολίτη³⁵. Η πληροφορία ότι σε παλαιότερα χρόνια, τμήματα της σήραγγας είχαν βρεθεί απέναντι και στην πλαγιά του Αγίου Λουκά, οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι η σήραγγα από το κάστρο ως; και το σημερινό Δημοτικό Θέατρο συνέδεε το κάστρο μ' ένα φρουριακό συγκρότημα το οποίο και βρισκόταν στον απέναντι λόφο.

Αν αυτό δεν ίσχυε, τότε το κάστρο θα πρέπει να είχε υπόγειο σύστημα ύδρευσης που θα συνδέονταν με το ρέμα των Πηγαδούλιων, εφόσον και ως τις μέρες μας διατηρούνται σε λειτουργία στο Δημοτικό Θέατρο οι «επτά βρύσες». Ο τρόπος της ύδρευσης αυτός θα ήταν χρήσιμος όταν υπήρχαν περιπτώσεις πολιορκίας και το νερό θα διοχετεύονταν μέσα σε δεξαμενή όπου και θα αποθηκεύονταν³⁶.

³⁴ Του κ. ΚΑΡΑΔΗΜΑ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ.

³⁵ Του κ. ΚΑΡΑΝΖΑΛΗ.

³⁶ ΤΡΙΑΝΑΦΥΛΛΟΣ Δ.ΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, «ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ» , Εκδόσεις :ΔΗΜΟΥ ΛΑΜΙΕΩΝ ,ΑΘΗΝΑ 1971 ,σ.79 – 88.

7 ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ

Το αμυντικό σύστημα της Λαμίας, όπως και άλλων πόλεων στηρίζονται στην οχυρωμένη ακρόπολη και στο τείχος της κάτω πόλης.

Ο οχυρωματικός περίβολος του Κάστρου σώζεται σε όλη του την έκταση σε πολύ καλή κατάσταση λόγω συνεχούς χρήσεις και των διαδοχικών επισκευών.

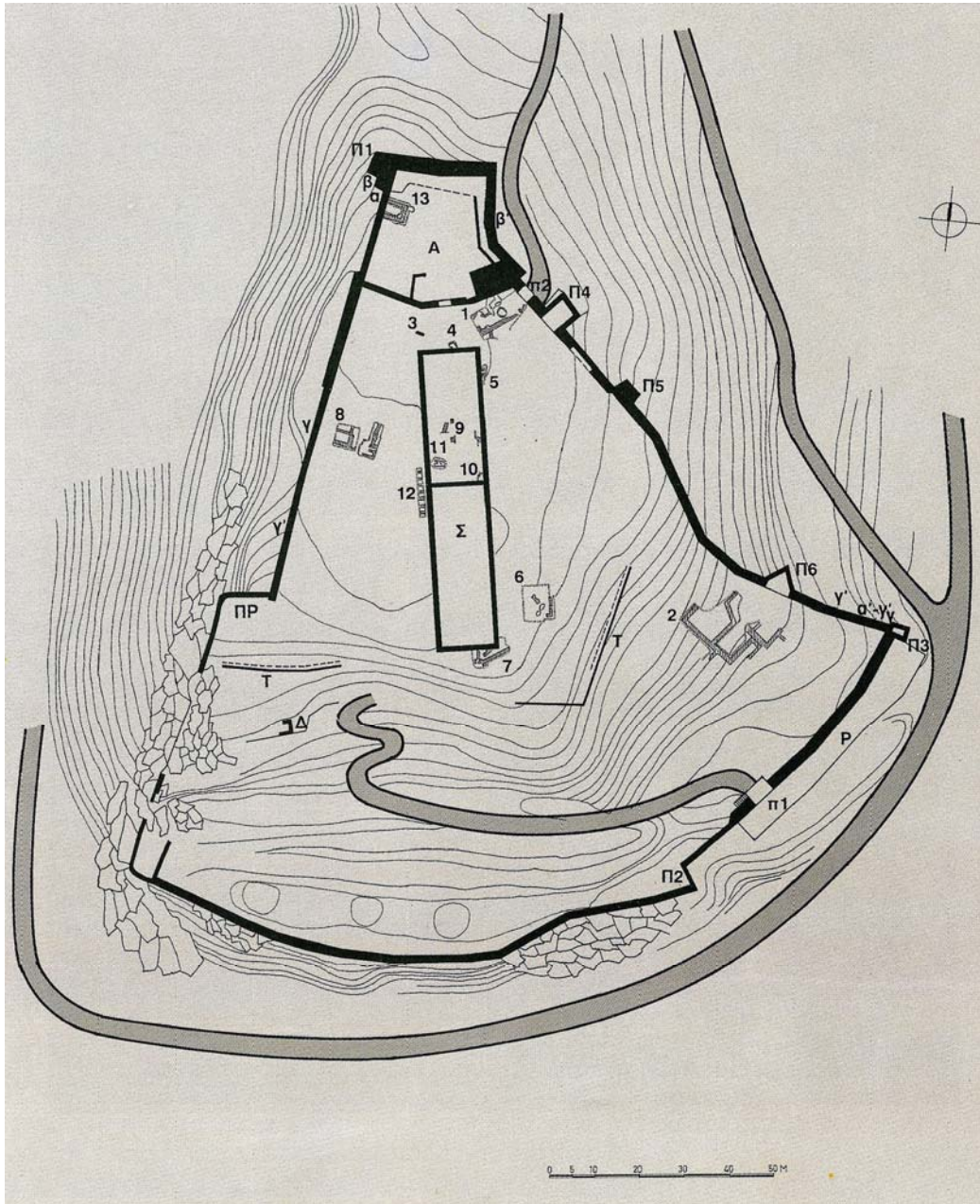
Άποψη του κάστρου από βορειοδυτικά ,όπου βρίσκονται τα ψιλότερα και επιβλητικότερα τμήματα του οχυρωματικού περιβόλου.

Η ακρόπολη ήταν το κέντρο της άμυνας. Βρίσκεται στο ψηλότερο σημείο της πόλης, στην κορυφή ενός βραχώδους λόφου, έκτασης 16 στρεμμάτων με κλίση Β-Ν και μέσου υψόμετρου 117 μ. Προορίζονταν για την επιτήρηση της κοιλάδας του Σπερχειού, της παραλιακής οδού και του στενού περάσματος που οδηγεί διαμέσου της Όρθους στη Θεσσαλία³⁷.

Από την αρχαία οχύρωση διατηρούνται τμήματα, στη βάση της βορειοδυτικής και νοτιοανατολικής γωνίας καθώς και της δυτικής πλευράς, τα οποία μαρτυρούν ότι η αρχική κάτοψη της ακρολαμίας δεν θα πρέπει να διαφέρει από αυτή που σώζεται σήμερα. Ο οχυρωματικός περίβολος έχει διαφέρει από αυτή που σώζεται σήμερα. Ο οχυρωματικός περίβολος έχει σήμερα κάτοψη ορθογωνίου τριγώνου με την ορθή γωνία Ν-Δ³⁸.

³⁷ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ, ΧΡΟΝΙΚΑ (1960) ,σ:161-162.

³⁸ ΜΑΡΙΑ-ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ,«ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΛΑΜΙΑΣ», ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ[ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΑΙ ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΩΝ], ΑΘΗΝΑ 1994, σ:12

Τοπογράφικό Διάγραμμα του κάστρου.

Σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση, λόγω των συνεχών επισκευών και της χρήσης του. Το βόρειο και νότιο τμήμα είναι θεμελιωμένα πάνω σε βράχο που στη νοτιοδυτική γωνία φθάνει σε ύψος 10μ³⁹ περίπου . Το ανατολικό και το δυτικό τμήμα πατάει πάνω σε απότομες πλαγιές ,σύμφωνα με την αρχαία οχυρωτική. Η περίμετρός το φθάνει τα 600 μ. και το ύψος ποικίλει ανάλογα με τη διαμόρφωση του εδάφους.

Τμήμα του οχυρωματικού περιβόλου στην Ν.Δ. γωνία του λόφου ,θεμελιωμένο πάνω στο βράχο.

³⁹ Βλέπε 11.

8 ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΑ ΤΕΙΧΗ ΤΗΣ ΛΑΜΙΑΣ

Η τοιχοποιία έχει μέσο πλάτος 1,35 μ. και στην ανώτερη επιφάνειά της διαμορφώνονται οδοντωτές επάξεις με περίδρομο πλάτους 0,90 - 1,20 μ⁴⁰.

Ο περίδρομος και οι επάξεις του περιβόλου του Κάστρου.

⁴⁰ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ, ΧΡΟΝΙΚΑ (1960) ,σ:161-162.

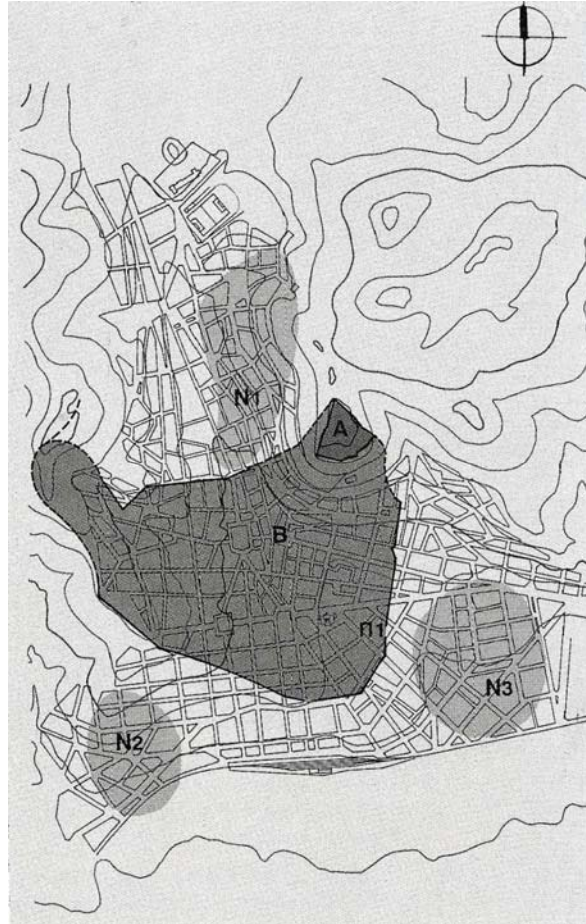
Το τείχος της πόλης, η οποία εκτίνονταν στους νοτίους και νοτιοδυτικούς πρόποδες του λόφου ξεκινούσε κατά πάσαν πιθανότητα από την νοτιοανατολική γωνία της ακρόπολης. Έπειτα κατευθυνόταν νοτιοδυτικά, περιέβαλε το λόφο του Αγίου Λουκά και με κατεύθυνση ανατολικά – βορειανατολικά και θα πρέπει να κατέληγε στη βορειοδυτική γωνία της ακρόπολης⁴¹.

Η πιθανή πορεία του καθορίστηκε από τα ορατά σωζόμενα τμήματά του στις αρχές του αιώνα και διαφοροποιήθηκε μερικώς από τα αποτελέσματα πρόσφατων ανασκαφών με την βοήθεια των οποίων αρχίζει να διαγράφεται η τοπογραφία της αρχαίας πόλης.

Δημόσια και ιδιωτικά οικοδομήματα έχουν αποκαλυφθεί καθώς επίσης και μεγάλα τμήματα των τριών (3) νεκροταφείων (τοπογραφικό της Λαμίας: N1, N2, N3) έξω από τα τείχη στα σημεία εξόδου από την πόλη όπου θα πρέπει να υπήρχαν και ισάριθμες πύλες. Η ανασκαφική έρευνα αποκάλυψε μία από τις πύλες αυτές (Π1) στην νοτιοανατολική πλευρά του τείχους⁴².

⁴¹ Ο Διόδωρος ο Σικελιώτης (XVIII, 13,2) σημειώνει την επιμελημένη κατασκευή του τείχους.

⁴² ΜΑΡΙΑ-ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, «ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΛΑΜΙΑΣ», ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ[ΤΑΜΕΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ ΚΙΑ ΑΠΟΛΛΟΤΡΙΩΣΕΩΝ], ΑΘΗΝΑ 1994, σ:12

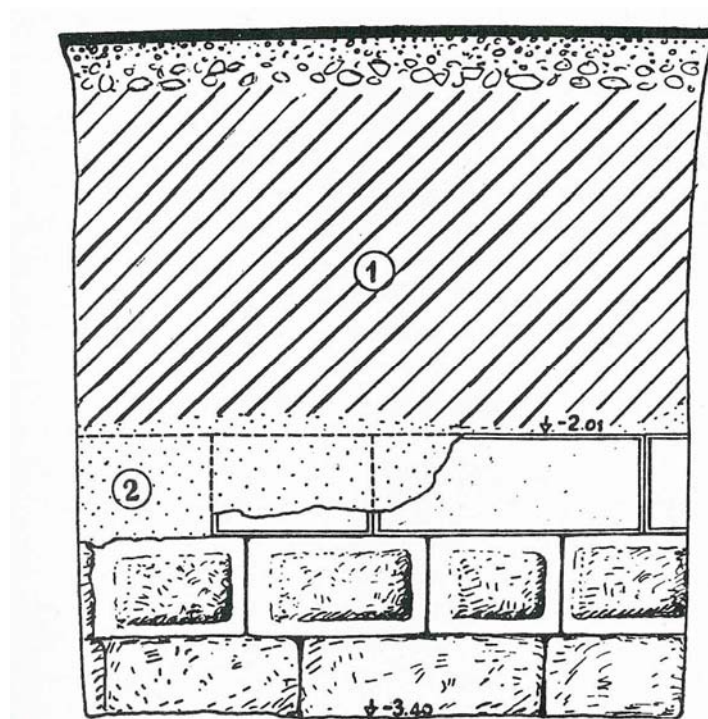
Τοπογραφικό της Λαμίας με την πορεία των τειχών και τις θέσεις των νεκροταφείων.

Εσωτερικό τείχος

Πρόνοια για την άμυνα της Λαμίας είχε ληφθεί μεταξύ των λόφων του Κάστρου και της κοιλάδας του Αγίου Λουκά. Το μέτρο αυτό αποδεικνύεται, εκτός από την ύπαρξη εσωτερικού τείχους στην Ακρολαμία προς το λόφο του Αγίου Λουκά αλλά και από ένα μεγάλο τμήμα κρηπίδας ισοδομικού κτιρίου το οποίο βρίσκεται στο πρώην Α΄ Γυμνάσιο Αρρένων και διαστολογείται σε 9Χ6μ. Διαπιστώνεται λοιπόν, πώς πρόκειται για οχυρωματικό πύργο, ο οποίος βρίσκεται στην ίδια γραμμή προς το τείχος του κάστρου.

Η ύπαρξη του εσωτερικού εγκάρσιου τείχους βεβαιώνεται από τα
εξής:

1. Τα διατηρημένα λείψανα εντός φρεατίου του ΟΤΕ, τα οποία είναι
ισοδομικά και βρίσκονται επί των οδών Υψηλάντη - Καζούλη -
Τσιριμώκου, πύλη Γυμνασιακού περιβόλου⁴³.

Τμήμα τείχους εντός φρεατίου του Ο.Τ.Ε.

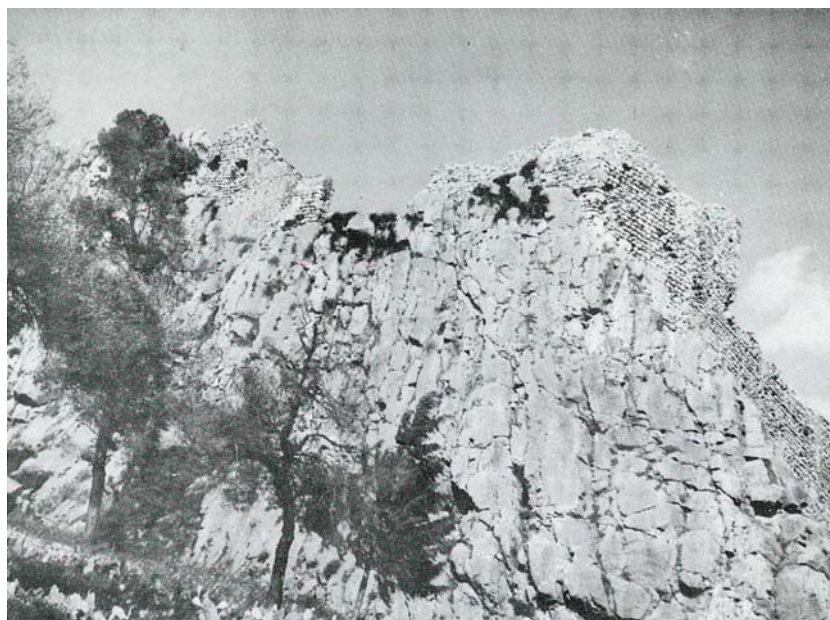
2. Οι ορθογώνιοι ογκόλιθοι⁴⁴ που βρέθηκαν στα θεμέλια του
Δημοτικού Θεάτρου.
3. Ο υφιστάμενος του ναυδρίου «Άγιος Μηνάς» ο οποίος έχει
ισοδομικό τοίχο κατά ένα πολύ μεγάλο μέρος.

⁴³ ΘΕΟΧΑΡΗΣ Δ. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ - 1964 τ.19 σελ. 263.

⁴⁴ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ Ε. εφημ. ΕΠΑΡΧΙΑ (αρ. φύλλου 2237/ 17-6-62)

4. Η διατήρηση των ορθογώνιων δομών στο κάστρο κοντά στο εικόνισμα του «Αγίου Φανουρίου»
5. Οι παρατηρούμενοι ορθογώνιοι πωρόλιθοι, προς το τέρμα της οδού Τσιριμώκου, κατά την εκσκαφή οικοπέδου βρέθηκαν στο υπόγειο ενός καταστήματος καθώς και σε πολλές άλλες εκσκαφές για ανέγερση κτιρίων.

Επομένως εντός της Λαμίας, εκτός από το εξωτερικό τείχος, βρέθηκαν και δύο εσωτερικά τείχη τα οποία προστατεύονταν από τον γρανιτώδη οχυρωμένο βράχο της Λαμίας και από το έτερο φρουριακό συγκρότημα των τειχών επί της κοιλάδας του λόφου του Αγίου Λουκά⁴⁵.

Νοτιοδυτική γωνία της Ακρόλαμίας

⁴⁵ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ Δ.ΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ, «ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ», Εκδόσεις :Δήμον Λαμίων, ΑΘΗΝΑ 1971, σ:99.

Εξωτερικό τείχος

Η πιθανή γραμμή η οποία ακολουθεί το εξωτερικό τείχος της Αρχαίας Λαμίας μας δίδει κατά το 1912 που επισκέφθηκε τη Λαμία ο Γερμανός αρχαιολόγος F.Stahlin⁴⁶, ο οποίος παρατήρησε τις θέσεις των υφισταμένων.

⁴⁶ ΠΛΑΤΗΣ Γ. « ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΛΑΜΙΑΣ » Εφημερίδα «ΛΑΜΙΑΚΟΣ ΤΥΠΟΣ» ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 82/29-11-69.

9 ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ

Εσωτερικά ο χώρος του Κάστρου διαιρείται σε τρία μέρη από δύο εγκάρσιους τοίχους. Πιθανότατα η διαίρεση αυτή έγινε από τους Φράγκους ή τους Καταλανούς⁴⁷ και έδινε τη δυνατότητα εσωτερικής άμυνας σε περίπτωση παραβίασης της νοτιοανατολικής (κεντρικής) πύλης, λόγω της υψομετρικής διαφοράς των τριών αυτών τμημάτων του.

Το βόρειο τμήμα (Ακροπύργιο) είναι το ψηλότερο και χρησίμευε ως τελευταίο καταφύγιο των υπερασπιστών του Κάστρου (τοπογραφικό διάγραμμα κάστρου:Α) .

Ακροπύργιο.

⁴⁷ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ Ε. "Ένθ' Ανωτέρω".

Ο νότιος διαχωριστικός τοίχος του διατηρείται σε καλή κατάσταση και έχει στο επάνω τμήμα του περίδρομο και επάλξεις για την άμυνα των πολιορκημένων. Η είσοδος στο Ακροπύργιο γίνεται από μια πύλη με τοξωτό υπέρθυρο από πωρόλιθους. Στα δεξιά της πύλης υπάρχει ένα μικρό κτίσμα με καμαρωτή οροφή, σήμερα επισκευασμένο, που θα πρέπει να χρησιμοποιούσαν οι Τούρκοι ως πυριτιδαποθήκη ή κρατητήριο⁴⁸.

Το νοτιοανατολικό τμήμα είναι επικλινές και διατρέχεται από δρόμο που συνδέει την κεντρική πύλη με το μεσαίο πλάτωμα. Τα δύο αυτά τμήματα χωρίζονται μεταξύ τους από έναν αναλημματικό τοίχο (τοπογραφικό διάγραμμα κάστρου:Τ) που σώζεται αποσπασματικά, ο οποίος ξεκινούσε από το βορειοανατολικό τοίχο του περιβόλου και κατέληγε σε ένα μικρό πλάτωμα στη νοτιοδυτική γωνία. Το πλάτωμα αυτό χρησίμευε στο Μεσαίωνα ως προμαχώνας (ΠΡ) και ήταν εφοδιασμένο με μια δεξαμενή (Δ). Λείψανα τοίχων στη γωνία αυτή πρέπει να ανήκουν σε τζαμί⁴⁹, του οποίου ο μιναρές εικονίζεται σε χαλκογραφίες του 19 ου αιώνα.

Ο Χώρος του κάστρου κατοικήθηκε την περίοδο της τουρκοκρατίας, σύμφωνα με πληροφορίες περιηγητών⁵⁰, που επιβεβαιώθηκαν από τις πρόσφατες ανασκαφές.

⁴⁸ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ, ΧΡΟΝΙΚΑ (1960), σ:161-162.

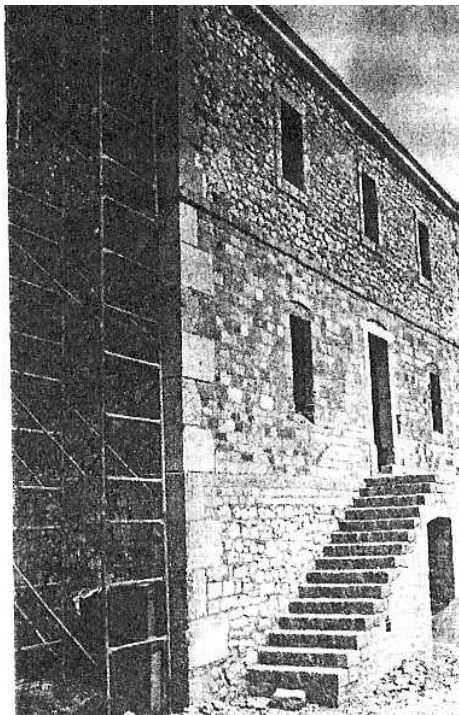
⁴⁹ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΝΑΤΣΙΟΣ, «Τα εν Λαμία Τουρκικά τζαμιά», περιοδικό: Στερεά Ελλάδα.

⁵⁰ Του τούρκου περιηγητή Ελβιά Τσελεμπή (1668) και του γάλλου Paul Lucas (1706).

ΔΙΑΤΑΞΗ ΣΤΡΑΤΩΝΑ

Το κτίριο του στρατώνα είναι ορθογωνίου σχήματος διαστάσεων 13,50 X 66 μ., δύο ορόφων με υπόγειο, σε νότια πλευρά της κάτοψης προς την πλαγιά του λόφου. Η στέγη ήταν ξύλινη, τετράριχτη με κεραμίδια αλλά δεν σώζεται σήμερα. Αρχιτεκτονικά χαρακτηρίζεται από συμμετρική οργάνωση των δύο μακριών όψεων (ανατολικά και δυτικά) με δεκαεπτά παράθυρα στο σύνολό τους [Δυτική όψη (αποτύπωση του 1979)]. Στη δυτική όψη υπάρχει η είσοδος του κτιρίου .

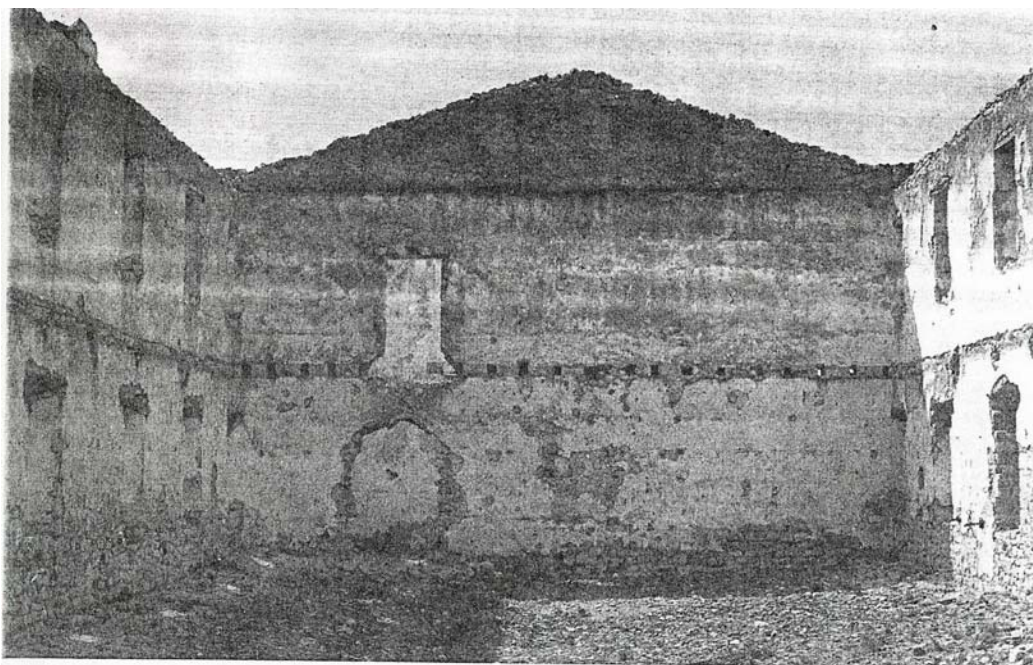
Στη βόρεια όψη φέρει από μια είσοδο στο ισόγειο και στον όροφο με πέτρινη εξωτερική κλίμακα, ενώ η νότια όψη έχει μια υπόγεια είσοδο στο ύψος του φυσικού εδάφους και μια στο ισόγειο και οδηγούν σε μια εξωτερική κλίμακα από πέτρα. Η όψη αυτή έχει δύο παράθυρα στο ισόγειο και τρία παράθυρα στον όροφο.

Νότια όψη(Φώτο 1979).

Η κάτοψη χωρίζεται από εγκάρσιους προς τους επιμήκεις τοίχους που φτάνουν ως την οροφή του κτιρίου⁵¹ [Κάτοψη ισογείου (αποτύπωση 1979)].

Το βόρειο τμήμα αποτελούσε μια μεγάλη αίθουσα, ορθογώνια, με διάσταση 29 X 13,50 με πιθανώς ξύλινες κολώνες παράλληλες με τη μεγάλη πλευρά και στο μέσο⁵².

Άποψη βόρειας αίθουσας(Φώτο 1979).

⁵¹ ΓΙΩΡΓΟΣ ΝΤΕΛΛΑΣ , «ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΝΟΙΓΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ»,ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΩΝΩΝ ΤΟΥ ΟΘΩΝΑ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ Της ΛΑΜΙΑΣ ,Πρακτικά ,ΑΘΗΝΑ 1992 ,σ .336..

⁵² Κατά τις πρόσφατες εργασίες αποκατάστασης και μετατροπή του στρατόνα σε μουσείο βρέθηκαν κατά την εκσκαφή των θεμελίων στην αίθουσα αυτή πέτρινες βάσεις, όπου πιθανώς εδράζονταν οι ξύλινες κολώνες που έφεραν κεντρικό δοκάρι (μεσιά) που έφεραν με τη σειρά τους τα εγκάρσια δοκάρια του μεσοπατώματος.

Η αίθουσα αυτή στο ισόγειο κατά πάσα πιθανότητα θα γινόταν στάβλος, ενώ ο όροφος προοριζόταν πιθανότατα για θάλαμος στρατιωτών⁵³.

Στο δεύτερο μεσαίο τμήμα δημιουργείται ένας διάδρομος μεταξύ των επιμηκών πλευρών των τοίχων. Η δυτική πλευρά αποτελεί το χώρο εισόδου του κτιρίου.

Το τρίτο μεσαίο τμήμα αποτελείται από δύο μακρόστενες αίθουσες επιμήκεις με τις πλευρές του κτιρίου. Επικοινωνεί με το τρίτο τμήμα με μια θύρα στο ισόγειο και στον όροφο.

Το τέταρτο και νότιο τμήμα χωρίζεται με δύο κάθετους τοίχους που διαμορφώνουν τέσσερα δωμάτια στο υπόγειο με απευθείας είσοδο απέξω.

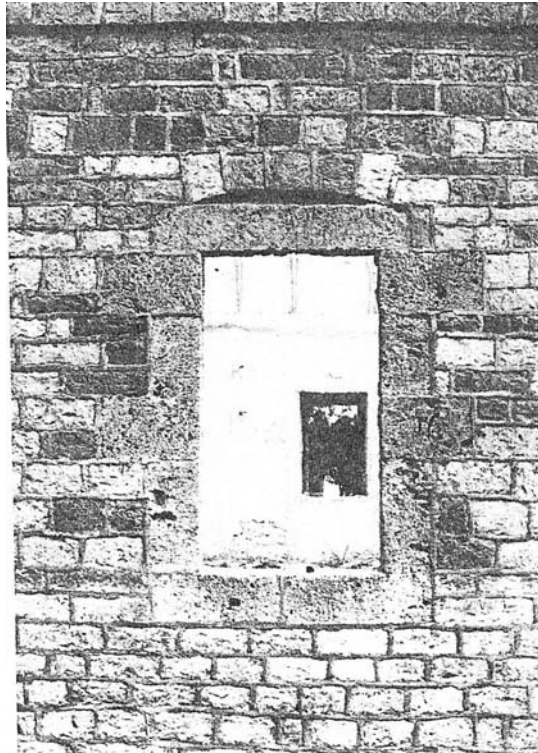
Στο ισόγειο υπάρχει μια λίθινη σκάλα η οποία οδηγεί σε τρία δωμάτια. Η πρόσβαση από το ισόγειο στον όροφο γινόταν με μια ξύλινη κλίμακα. Παρατηρήθηκε επίσης ότι οι τοίχοι δεν υπερέβαιναν τα 20 εκ..

Εξωτερικά το ισόγειο έχει λαξευτή λιθοδομή κατά δόμους σε γκριζοπράσινες και φαιές αποχρώσεις και αρμούς που προεξέχουν από τη λιθοδομή, κατασκευασμένοι από πωρόλιθο σε απόχρωση μπεζ. Μεταξύ του ισόγειου και του ορόφου μεσολαβεί μια περιμετρική προεξέχουσα ταινία πλάτους 15 εκ. Ο όροφος είναι εξωτερικά επιχρισμένος με σοβά σε κοκκινομπέζ απόχρωση.

Το υπόγειο εξωτερικά από γκριζωπό και αλάξευτο λίθο, σε εξοχή ως προς το ισόγειο που στο πάνω μέρος γίνεται λαξευτή με τέσσερις δόμους. Το κτίριο επιστέπτεται με γείσο διατομής διπλής καμπυλότητας επιχρισμένο, εκτός από τις τέσσερις γωνίες που είναι από πελεκητούς λίθους και με γωνιόλιθους.

⁵³ Όπως αναφέρθηκε παραπάνω.

Τα πλαίσια των παραθύρων είναι κατασκευασμένα από πωρόλιθο σε μικρή εξοχή . Τα ανώφλια των ανοιγμάτων εξωτερικά είναι από ενιαίους πωρόλιθους, ενώ τα εσωτερικά φέρονται από ξύλινα δοκάρια. Πάνω από τα ανώφλια υπάρχουν ανακουφιστικά τόξα.

Γείσο και παράθυρο ορόφου(Φώτο 1979).

Στις μέρες μας δε σώζονται τα ξύλινα κουφώματα των ανοιγμάτων και έτσι δεν είναι εφικτό να γνωρίζουμε την ακριβή μορφή τους.

Η τοιχοποιία είναι λίθινη και διαστασιολογείται το πάχος της για τους εξωτερικούς τοίχους του υπογείου 1,0 μ. του ισογείου 0.78 μ. και του ορόφου 0,60 μ. Το καθαρό ύψος του ισογείου είναι 3,0 μ. του ορόφου 3,60 μ. και του υπογείου 2,70 μ. Στο νότιο τμήμα το ύψος στο σύνολό του μαζί με τη στέγη πρέπει να ξεπερνά τα 12 μ. Στο βόρειο τμήμα είναι στα 9μ. Όλοι οι υπόλοιποι τοίχοι είναι επιχρισμένοι ⁵⁴.

⁵⁴. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ, ΧΡΟΝΙΚΑ (1960) ,σ:161-162.

Η θεμελίωση του στρατώνα είναι ανόμοια. Στο μεγαλύτερο μέρος έχουμε βραχώδη έδαφος και άρα κρίνεται η θεμελίωση μη απαραίτητη. Υπάρχουν και τμήματα όπου η θεμελίωση φτάνει τα 2 μ. λόγω της φύσης του εδάφους ή λόγω ύπαρξης προγενέστερων κατασκευών⁵⁵.

Τα μεσοπατώματα αποτελούνται από ξύλινα δοκάρια και πέτσωμα. Εκτός της μεγαλύτερης αίθουσας και το νοτιότερο μέρος του τέταρτου τμήματος, τα ξύλινα δοκάρια εδράζονται στους εξωτερικούς επιμήκεις τοίχους και στους παράλληλους με αυτούς εσωτερικούς. Είναι πιθανόν τα μεγάλα ζευκτά της στέγης να φέρονταν απευθείας από τους εξωτερικούς επιμήκεις τοίχους. Σήμερα δεν σώζεται κανένα ξύλινο φέρον στοιχείο. Τα μοναδικά ίχνη που μας αφήνουν να δούμε τον τρόπο κατασκευής των μεσοπατωμάτων και της στέγης, είναι οι οπές από τα δοκάρια στους τοίχους.

Η στέγη ήταν τετράριχτη⁵⁶ και η επικάλυψη αυτής ήταν από κοιλόκυρτα κεραμίδια Βυζαντινού τύπου. Η αφαίρεση της στέγης και των μεσοπατωμάτων επιδείνωσαν την κατάσταση στην οποία βρίσκονταν το παρόν κτίριο. Οι μεταβολές των καιρικών συνθηκών διαβρώσανε σταδιακά τα κονιάματα και μείωσαν την αντοχή της λιθοδομής, σε συνδυασμό όμως, με την έλλειψη οριζόντιου δεσίματος του κτιρίου στα επίπεδα της στέγης και των μεσοπατωμάτων άφησαν απροστάτευτο το κτίριο, κατά την σεισμική δραστηριότητα το 1980.

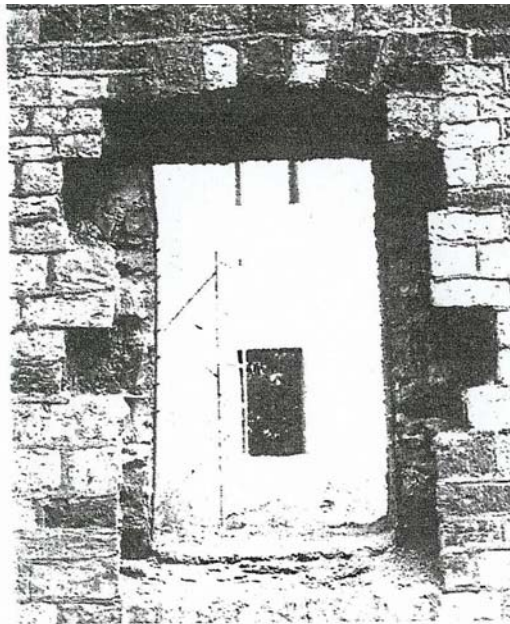
⁵⁵ Όπως έδειξε η ανασκαφή των θεμελίων για την ενίσχυση τους κατά τις εργασίες αναστήλωσης του στρατώνα.

⁵⁶ Όπως αποδεικνύει το οριζόντιο γείσο της στέγης και οι τριγωνικές απολήξεις των εγκάρσιων εσωτερικών τοίχων του κτιρίου.

Έτσι το κτίριο παρουσιάζει έντονη διάβρωση της λιθοδομής στα πρέκια των ανοιγμάτων των ορόφων και δημιουργήθηκε σημαντική απόκλιση από την κατακόρυφο του νότιου τοίχου, συνοδευόμενη με δύο κατακόρυφες ρωγμές που επιδεινώθηκαν σε σημαντικό βαθμό μετά το σεισμό [Νότια όψη(αποτύπωση 1979)].

Στη συνέχεια παρατηρήθηκε η δημιουργία νέων κατακόρυφων ρωγμών στους επιμήκεις τοίχους και στα σημεία σύνδεσης με τους εγκάρσιους τοίχους οι οποίοι λειτούργησαν ως έμβολα για τους επιμήκεις.

Είναι βέβαιο ότι η ανυπαρξία των οριζόντιων και ξύλινων διαφραγμάτων στο μεσοπάτωμα και τη στέγη είχε ως συνέπεια να μη ληφθούν οι οριζόντιες ωθήσεις από το σεισμό που άσκησαν οι εγκάρσιοι τοίχοι στους επιμήκεις. Άλλες φθορές παρουσιάζονται στα παράθυρα όπου έχουν αφαιρεθεί τα ξύλινα μικρά δοκάρια στα ανώφλια των ανοιγμάτων.

Παράθυρο χωρίς πλαίσιο(φωτό 1979).

Κάποιοι εσωτερικοί τοίχοι έχουν υποστεί ανεπανόρθωτες φθορές και έχουν καταρρεύσει. Μέσα στα μπάζα φύτεψαν δένδρα και φυτά στο εσωτερικό του κτιρίου πριν ξεκινήσουν οι εργασίες αναστήλωσης και αναδιαμόρφωσης.

Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα την πλήρη υποβάθμιση του μνημείου. Έγιναν βέβαια κάποιες εργασίες, οι οποίες ήταν ελάχιστες, από την Αρχαιολογική Υπηρεσία κατά την περίοδο 1958 - 1960 και αφορούσαν τη νότια, δυτική, ανατολική πλευρά του κάστρου και την ανατολική πύλη λόγω του ότι ήταν ετοιμόρροπες. Οι παρεμβάσεις αυτές βοήθησαν ελάχιστα στην αξιοποίηση του χώρου του κάστρου⁵⁷.

⁵⁷ ΓΙΩΡΓΟΣ ΝΤΕΛΛΑΣ , «ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΝΟΙΓΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ»,ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΩΝΩΝ ΤΟΥ ΟΘΩΝΑ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΛΑΜΙΑΣ ,Πρακτικά ,ΑΘΗΝΑ 1992 ,σ .340-341.

10 ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η αποκατάσταση των στρατώνων στο Κάστρο και η μετατροπή αυτών σε Μουσείο.

Με την αξιοποίηση του Κάστρου της Λαμίας, δόθηκε νέα πνοή στο μνημείο, υπάρχουν πολλαπλές λειτουργίες οι οποίες θα επιζητούν τη συμμετοχή όλων εκείνων που το επισκέπτονται, τόσο στη γνώση της ιστορίας της πόλης, των μνημείων αλλά και της φρουριακής αρχιτεκτονικής καθώς επίσης και στην ανάμιξη νέων πολιτιστικών δραστηριοτήτων.

Λόγω έλλειψης χώρου αρχαιολογικού μουσείου οδήγησε στην πρόταση για μετατροπή του στρατώνα και του κάστρου της Λαμίας σε μουσείο και τη στέγαση των γραφείων της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας⁵⁸.

Η ανάπτυξη του χώρου έχει ως στόχο την ανάδειξη του χώρου του κάστρου, το σεβασμό του ιστορικού περιβάλλοντος και την μηδαμινή αλλοίωση των στοιχείων που σώζονται ως σήμερα.

Πριν από την οποιαδήποτε επέμβαση, έγινε πρόταση για την λήψη σωστικών μέτρων για να μην υπάρξουν περαιτέρω φθορές αλλά και για την προστασία των επισκεπτών. Να καθαριστεί ο χώρος από τα μπάζα, να γίνει η αντιστήριξη τμημάτων τα οποία είναι ετοιμόρροπα και να γίνει εκσκαφική μελέτη στο εσωτερικό του στρατώνα. Ως τελευταίο τέθηκε η απομάκρυνση του σταθμού του ΟΤΕ.

⁵⁸ Η Εφορεία Κλασικών Αρχαιοτήτων Λαμίας έως σχετικά νεοσύστατη υπηρεσία, στεγαζόταν σε ένα μικρό διαμέρισμα της πόλης. Με αποτέλεσμα την έλλειψη χώρου για αποθήκευση ευρημάτων και μουσείου για έκθεση των σημαντικότερων απ' αυτά.

Το πρόγραμμα καταρτίσθηκε ύστερα από συνεργασία της Δημοτικής Αρχής και της Εφορείας των Κλασικών Αρχαιοτήτων της Λαμίας.

Προηγήθηκε αποτύπωσης και έγινε προσπάθεια προσαρμογής των ζητουμένων λειτουργιών στους διαθέσιμους χώρους. Έτσι δημιουργήθηκαν :

- Είσοδος με χώρο υποδοχής στο μουσείο, στην αίθουσα εκδηλώσεων, καθιστικό, αναψυκτήριο, εκδοτήρια εισιτηρίων και καρτών.
- Αίθουσα Βυζαντινών & Μεταβυζαντινών ευρημάτων.
- Αίθουσα εκδηλώσεων για σεμινάρια, διαλέξεις, συνέδρια και λοιπές εκδηλώσεις.
- Βοηθητικοί χώροι W.C.
- Γραφεία Αρχαιολογικής Υπηρεσίας (εφόρου, γραμματέα διοικητικού προσωπικού, επιστημονικών βοηθών, σχεδιαστών, αρχιτεκτόνων) Βοηθητικοί χώροι.
- Εργαστήρια - αποθήκες: μεταλλικών αντικειμένων, μαρμάρων, ψηφιδωτών, φωτογραφικό αρχείο, αποθήκες οστράκων αγγείων.

Η μεγάλη αίθουσα του ισογείου, στο πρώτο τμήμα της κάτοψης, μετά από εκσκαφή, κατάλληλη διαμόρφωσή και κατασκευή ανισόπεδων επιπέδων μετατρέπεται σε αίθουσα πολλαπλών χρήσεων[Κάτοψη ισογείου(πρόταση)].

Εκτός της σύνδεσης με την κεντρική είσοδο του κτιρίου, παρατηρείται και ύπαρξη ανεξάρτητης εισόδου από τη βόρεια όψη που της δίνει τη δυνατότητα ανεξάρτητης λειτουργίας αλλά και δεύτερης εξόδου ασφάλειας.

Το τέταρτο τμήμα, λόγω του ότι διαθέτει ανεξάρτητες εισόδους, προτάθηκε για γραφεία της αρχαιολογικής υπηρεσίας στον όροφο και στο πατάρι και αποθήκες και εργοστάσια στο ισόγειο που επεκτείνονται ως και το τρίτο τμήμα. Παρέχεται η δυνατότητα επικοινωνίας με το μουσείο.

Οι αίθουσες του πρώτου και τρίτου τμήματος για την έκθεση αρχαίων και Βυζαντινών ευρημάτων με επικοινωνία μεταξύ τους και με την είσοδο από τη μεγάλη κλίμακα στο δεύτερο τμήμα[Κάτοψη ορόφου(πρόταση)]. Η ύπαρξη μιας επιπλέον εισόδου στον όροφο στη βόρεια αίθουσα, εξυπηρετεί για λόγους ασφάλειας.

Οι βοηθητικοί χώροι των W.C., όλου του κτιρίου συγκεντρώνονται στο ισόγειο στο τρίτο τμήμα δίπλα στο χώρο της κεντρικής εισόδου για λόγους οικονομίας του χώρου και των εγκαταστάσεων γενικά⁵⁹.

Αποκατάσταση φέροντος οργανισμού του κτιρίου -

Ιδιαίτερα προβλήματα

Οι φθορές των φερουσών λιθοδομών και οι ανάγκες για εξυπηρέτηση των προτεινομένων λειτουργιών επέβαλαν την ενίσχυσή τους.

Αρχικά προτάθηκε να επισκευασθούν οι φθορές, στα ανώφλια, τα κατώφλια και τα πλαίσια των ανοιγμάτων των εξωτερικών κλιμάκων όλων των οπών των γκρεμισμένων τμημάτων[Δυτική –Νότια όψη(πρόταση)].

⁵⁹ ΓΙΩΡΓΟΣ ΝΤΕΛΛΑΣ , «ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΝΟΙΓΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΜΝΗΜΕΙΩΝ»,ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΩΝΩΝ ΤΟΥ ΟΘΩΝΑ ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΛΑΜΙΑΣ ,Πρακτικά ,ΑΘΗΝΑ 1992 ,σ .341-344.

Έπειτα προτάθηκε να γίνει η ενίσχυση του υπογείου με εκτοξευμένο σκυρόδεμα που θα έφερε πλάκα από οπλισμένο σκυρόδεμα στο ύψος του δαπέδου του ισογείου.

Η ενίσχυση της θεμελίωσης υλοποιείται με πλευρικά στοιχεία στην αίθουσα πολλαπλών χρήσεων, και με περιμετρικά δοκάρια στο υπόλοιπο κτίριο σε συνδυασμό με ένα σύστημα από εγκάρσια και παράλληλα δοκάρια που στερεώνουν τη θεμελίωση και το έδαφος του κτιρίου.

Εξομαλύνονται όλες οι λιθοδομές και ενισχύονται με ενέματα από κονιάματα και οριζόντια διαζώματα από οπλισμένο σκυρόδεμα.

Στο σημείο σύνδεσης των εγκαρσίων λιθοδομών με τους επιμήκεις, όπου παρουσιάστηκαν κατακόρυφες ρωγμές στον τελευταίο σεισμό, ενισχύονται με εκτοξευμένο σκυρόδεμα.

Το καταστραμμένο γείσο έγινε πρόταση να αποκατασταθεί από οπλισμένο σκυρόδεμα, λειτουργώντας ως διάζωμα στο ύψος της στέγης με ειδικό ξυλότυπο για απόδοση της αυθεντικής μορφής του.

Το πιο σημαντικό πρόβλημα του κτιρίου είναι ο τρόπος κάλυψης του μεγάλου ανοίγματος 12 - 13μ.

Οι λειτουργίες της αίθουσας πολλαπλών χρήσεων και του μουσείου δεν μας επιτρέπουν νέα φέροντα στοιχεία στο μέσο του ανοίγματος.

Το πρόβλημα εντοπίζεται στην επιλογή των υλικών ώστε να είναι δυνατή η ένταξή τους σε μνημείο και η προσαρμογή τους σε παραδοσιακά υλικά σε συνδυασμό με την απαίτηση για υψηλή φέρουσα ικανότητα.

Οι φορείς από συγκολλητικές σανίδες μήκους 12 μ. που αναφέρθηκαν, εξυπηρετούσε τις απαιτήσεις της νέας χρήσης όπου επιλέχθηκαν ύστερα από έρευνα στην αγορά.

Η αντοχή που έχει το κτίριο σε πυρκαγιά, δίνει μεγαλύτερη ασφάλεια στις χρήσεις του κτιρίου για μουσείο και αίθουσα πολλαπλών χρήσεων.

Τέλος, η συγγένεια του υλικού με το ξύλο, από το οποίο προέρχεται και από το οποίο ήταν κατασκευασμένα τα δοκάρια του μεσοπατώματος και της στέγης έπαιξε ρόλο στην τελική αποδοχή του.

Στη συνέχεια επισυνάπτεται φωτογραφικό υλικό του Κάστρου στη μορφή που έχει σήμερα .Και σχέδια των στρατώνων πριν την αποκατάσταση του(αποτύπωση 1979), καθώς και στη μορφή που έχει στις μέρες μας, μετά την μετατροπή του σε μουσείο.